

Komplisert forenkling

Staten vil forenkle språk, lover og forskrifter med en språkkampanje. Professor Hans Petter Graver mener språk sikrer forvaltningens autoritet.

Av Henrik Pryser Libell

– Alt for mange tror at de må skrive komplisert for å fremstå mest mulig intelligent, men dette er bare tull. Det sa den amerikanske aktivisten Annetta Cheek da hun besøkte Norge og årets "Klart Språk i staten"-konferanse i februar.

Cheek regnes som hjernen bak den amerikanske loven The Plain Writing Act som ble vedtatt i USA høsten 2010. Loven skal gi amerikanerne rett til å få informasjonen på et klart og forståelig språk.

Fornyings- og administrasjonsminister Rigmor Aasrud var tilstede under Cheeks presentasjon og brukte anledning til å annonsere at den statlige kampanjen "Klart Språk", som ble innledet av fornyingsminister Heidi Røys Grande i 2008, skulle forlenges i ytterligere to år. Nå stod selve lovene og forskriftene for tur.

Feil forplanter seg

– Det uklare og tunge språket i lover og forskrifter har en lei tendens til å forplante seg, sa Aasrud til klarspråkkonferansen. Statsråden kalte det "følgefeil".

Slike feil koster staten penger fordi de må bruke mye tid og krefter på å svare på brev fra mottakere som ikke forstår brevet. Også borgerne må bruke unødig mye tid og krefter, eller de går glipp av rettigheter. Ministeren

Forestillingen om et nøkternt og verdifritt språk som nøyer seg med å formidle informasjon er en myte

viste til at hver tredje mottaker av brev fra det offentlige ikke forstår informasjonen. Et eksempel hun trakk frem var en ung jente som arvet gjelden til sin ukjente mor fordi hun krysset av på privat skifte uten å forstå hva det betydde.

Reformvilje

Forsøket på å endre blant annet juristspråket er ikke det første. Den første stortingsmeldingen om regelreform i forvaltningen kom i 1985. Jusdepartementet har utgitt veiledning om hvordan lover skal skrives og Finn Erik Vinje har skrevet regler om språkvett for staten.

Likevel har lite skjedd, og det er det en grunn til, påpeker dekan ved Det juridiske fakultet ved Universitet i Oslo, Hans Petter Graver i en kommentar i Morgenbladet. Graver sier at oppmerksomheten rundt juristers og byråkraters språkbruk øker både i Norge og internasjonalt og at tanken om forenkling går langt tilbake. Han viser blant annet til daværende justisminister Jens Hauglands kommentar til et lovforslag i 1967; "en kan her finne en ulykksalig interesse for lange, sammensatte ord og lange og temmelig uleselige setninger".

Viktig erkjennelse

Men det er ikke tilfeldig at lov-setningene er lange og teksten kompleks.

– Ofte er selve fenomenet som skal reguleres komplekst. Det er ikke språket som gjør at det er vanskelig å forstå reglene i en omfattende konkurans med krav fra arbeidere, leverandører, banker og kemnerne, hvor noen har fortrinnsrett, andre har pant og andre igjen har rett til å hente tilbake det de har levert, kommenterer Graver.

Graver, som selv har skrevet bøker i retorikk, vedgår at jurister og byråkrater bruker mange "papirord". Samtidig, påpeker han, brukes ikke språk bare til å kommunisere et poeng enklest mulig, men også til å inngi tillit, understreke autoritet og fremkalle følelser hos mottakeren.

– Forestillingen om et nøkternt og verdifritt språk som nøyer seg med å formidle informasjon er en myte. Når folk i offentlige stillinger skal forklare og begrunne sine avgjørelser skaffer de seg autoritet gjennom språket. De benytter seg av fortellerteknikker som får valg til å fremstå som innlysende, og verdiladede overtalelsesdefinisjoner skaper innstillinger av sympati overfor bestemte løsninger og anti-pati overfor alternativene. At det offentlige språket er autoritært, fremmed og høytidelig fremmer kanskje ikke forståelsen, men det fremmer til gjengjeld lydighet og aksept av offentlig ansatte som tillitsvekkende autoriteter, skriver Graver i Morgenbladet.

Det er viktig at vi erkjenner det, skriver Graver; For hvis vi tror at språket kan være og er en nøytral formidler av et budskap stiller vi oss forsvarsløse overfor manipulasjon gjennom språket.

Dommerspråket

Også domstolene har vært omfattet av Klart språk-kampanjen.

– En godt skrevet dom er skrevet så enkelt at flest mulig forstår den,

med minst mulig anstrengelser, samtidig som det ikke går ut over kravet til juridisk presisjon, uttalte høyesterettsdommer Kirsti Coward til Domstoladministrasjonens blad "Retts på Sak" i fjor.

– Den parten som taper, må i det minste kunne se hvordan dommeren har tenkt. Ankeinstansen bør også lett kunne sette seg inn i hva saken gjelder, og hvordan dommeren har tenkt. Hvis

pressen er interessert i saken, skal også dommen være skrevet så forståelig at journalisten kan formidle hovedinnholdet noenlunde riktig, mener dommeren.

Ikke sjelden gir dommeren lange og detaljerte redegjørelser for faktum, uten at det går frem at det er relevant, eller på hvilken måte det er relevant. Da er det vanskelig for en leser å skjønne hva man skal feste seg ved.

Lagdommer i Borgarting lagmannsrett, Mette Jensen er enig. I fjor vinter startet hun kurs for dommere i domsskrivning i sivile saker.

– Etter min mening har vi mest å hente når det gjelder språk. Ikke helt sjelden skjemmes dommene av lange, kronglete setninger som er spekket med "juristuttrykk" som er tilnærmet uforståelige for folk uten embetseksamen, uttalte Jensen til Retts på Sak i forbindelse med kursplanleggingen.

Pust riktig – bli hørt

I desember lanserer Difi en egen bok i retorikk for byråkrater som en del av regjeringens Klart språk-kampanje.

"Kjære byråkrat, la oss gå til kamp mot unødvendig utydelighet og kjedsomhet i forvaltningen". Det er åpningssetningen i boken "Budskap og byråkrati", en lærebok i retorikk som ble lansert av Difi i desember. Boken er det nyeste tiltaket i regjeringens Klarspråk-kampanje. Kampanjen kjøres i samarbeid med Norsk Språkråd og Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) og varer til 2013. Retorikkboken er skrevet av seniorrådgiver i Difi og tidligere skuespiller Marie Louise Tank, Her kan de statsansatte blant annet lese om Aristoteles klassiske retorikklære, og gjennomgå et sett av pusteøvelser som er bra for fremføringen.

– Boken er ment som et verktøy til bruk for virksomheter og ansatte som er interessert i å bli bedre på formidling, skriver Hans Christian Holte og argumenterer med at god formidling øker effektiviteten fordi klar tale og klart språk reduserer antallet misfor-

ståelser, forsinkelser og dobbeltarbeid. I boka viser tidligere språkrådsdirektør Sylfest Lom til American Plain Writing Act, innført under USAs president Barack Obama, som er tidligere advokat og kjent for å være sterk på retorikk.

– Man skal ikke trenge å være jurist eller statsviter for å håndtere et vanlig offentlig skjema, sa Lomheim da Klart Språk-kampanjen opprinnelig ble lansert. Han mener godt språk må være variert, direkte og personlig.

Nå skal byråkrater lære om pust og holdning.